

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 20

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20**О - 59****УДК: 37: 371: 372: 373: 378****Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 20. — Рівне: РДГУ, 2002. — 140 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 28.02.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 2.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

УДК: 371.

Ю. М. ГАЛАТЮК

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФІЗИКИ

Відомо, що навчально-виховний процес визначається існуючою педагогічною парадигмою, яка являє собою систему усталених поглядів щодо цілей, завдань, форм і методів навчання і є відображенням соціального замовлення суспільства щодо виховання підростаючого покоління. Сучасна освітянська парадигма характеризується пріоритетністю особистісно-орієнтованого навчання, спрямованого на формування творчої особистості.

Реалізація цієї парадигми передбачає, насамперед, узгодження двох функцій навчального процесу: **традиційно-інформаційної** та **інноваційно-творчої**.

Система освіти, яка ставить за мету лише передачу новому поколінню основних здобутків відповідної культури – це атрибут суспільства, у якому домінують застійні тенденції. Така система освіти, як правило, характеризується пріоритетністю традиційно-інформаційного навчання, метою якого є навчити людину пристосовуватись до закономірностей існування навколишнього соціуму, тобто існуючої організації суспільства. Зрозуміло, що така система освіти не здатна задовольнити потреби сучасного українського суспільства. Домінантою сучасного навчального процесу має стати його творча функція, яка віддає пріоритет формуванню творчої особистості. Проте не можна недооцінювати традиційно-інформаційну функцію навчання тому, що вона має важливе значення, як для виховання творчої особистості, так і для формування її інтелекту.

Отже, навчання має будуватись не на протиставленні його інформаційної і творчої функцій, а на засадах ефективного діалектичного їх поєднання.

Сучасний навчальний процес характеризується широким ієрархічним спектром суперечностей. Наприклад, вищезгадана суперечність між інформаційною і творчою функціями освіти частково відображається у протиріччі між творчим характером навчальної діяльності і авторитарним керівництвом нею з боку вчителя; у невідповідності активних методів здобуття знань, наприклад, дослідницького методу і класно-урочної форми навчання. Це вже на рівні вивчення окремого предмету, у тому числі й фізики.

Отже, виявлення суперечностей та пошук шляхів і засобів їхнього узгодження є суттю вирішення методичної проблеми і зумовлює наступний крок вперед у розвитку теорії і практики педагогічної науки.

Творча спрямованість навчального процесу визначається не тільки вимогами нормативних документів і сучасною освітянською парадигмою, але й існуючою практикою організації навчання в сучасній школі. Теоретичний аналіз проблеми, а також результати моніторингу навчального процесу засвідчують, що частка навчального часу, який відводиться на творчість учнів, створення творчих ситуацій, експериментально-пошукову діяльність є не виправдано малою і становить приблизно 2-3%. Серед змістового забезпечення навчальної діяльності, частка творчих задач не перевищує 5-6%.

Отже, процес вивчення фізики має бути творчим. Що слід розуміти під поняттям “творчий навчальний процес”? На наш погляд, це дидактична категорія, яка відображає взаємодію двох підсистем: **пізнавальної діяльності учня** і **навчаючої діяльності вчителя**. Основна особливість його полягає у пріоритеті творчого характеру такої взаємодії.

Видатний український педагог Григорій Ващенко, з доробками якого широка педагогічна громадськість в Україні мала змогу познайомитись зовсім недавно, розмірковуючи про роль вчителя у впровадженні дослідницького методу, в своїй монографії “Загальні методи навчання” зазначає: “Треба насамперед, щоб сам учитель мав живий інтерес до наукових дослідів. Учитель без інтересу до наукових дослідів не може підтримувати таких інтересів у дітей, не зможе він керувати і їхньою дослідною роботою” [1, 329].

Проблемі організації навчання фізики як творчого процесу присвячено ряд науково-методичних праць [2;3;4;9;11;12]. Одне із центральних місць займає концепція цілісного творчого навчального процесу запропонована В.Г.Разумовським. Згідно цієї концепції, вивчення фізики представлене як відображення творчого наукового процесу пізнання і передбачає вивчення навчального матеріалу за схемою: **вихідні факти** → **модель-гіпотеза** →

логічно отримані наслідки → **експериментальна перевірка наслідків**. Реалізація такого підходу вимагає відповідної структуризації змісту навчального матеріалу та застосування адекватних методів навчання. Сам автор зазначає: “Якщо ми прагнемо просто познайомити школярів з новими положеннями, законами, то достатньо повідомити їм готові теоретичні висновки, якими вони і будуть користуватися. Якщо ж ставиться завдання не тільки інформувати, але й розвивати школярів у процесі навчання, то не можна починати виклад навчального матеріалу з готових теоретичних конструкцій, без пояснення того, на основі яких вихідних фактів вони отримані, і якими експериментами підтверджується істинність теорії” [11,63].

Важко не погодитись з автором. Проте такий підхід до викладу навчального матеріалу на практиці пов’язаний з немалими труднощами, причини: дефіцит навчального часу, неоднорідний склад учнів та ін. Це засвідчує і сам автор стверджуючи, що “нерідко інтереси розвитку творчих здібностей стикаються з інтересами економії навчального часу, так як виклад матеріалу за схемою: *вихідні факти* → *модель-гіпотеза* → *логічно отримані наслідки* → *експериментальна перевірка наслідків* – потребує більше часу, ніж виклад чисто теоретичної концепції” [там само].

Очевидно, що зазначені чинники і зумовлюють пріоритетність традиційно-інформаційних підходів в існуючій практиці навчання фізики. Підтвердженням цього є структура змісту навчального матеріалу в діючих, у тому числі і новітніх, підручниках. Де не завжди виклад нового змісту (основ фізичної теорії) починається з розгляду вихідних фактів (знайомства з явищами тощо). Аналіз вищесказаного схиляє до думки, що реалізація творчого навчального процесу, у формі викладу змісту за циклічною схемою, не завжди можлива і доцільна. Ця концепція не є універсальною, тому що вона в основному орієнтована на відтворення творчого навчання на **макрорівні**.

Іншим підходом є повне або часткове відтворення основних етапів творчого процесу пізнання на **мікрорівні**, а саме: в ході реалізації творчої навчальної діяльності, спрямованої на розв’язування конкретної навчальної проблеми. Для реалізації такого підходу нами розроблена **концепція модульного проектування творчої навчальної діяльності на основі її системно-структурно аналізу** [2]. Концепція враховує основні сучасні підходи в організації навчального процесу, а саме: *особистісно орієнтовану спрямованість навчання, суб’єктно-діяльнісний підхід, єдність мотивації навчання і навчальної діяльності, поетапне формування розумової діяльності, розвиваюче навчання, розвиток пізнавального інтересу* та ін. Теоретична основа концепції відображена у філософсько-гносеологічному, методологічному, психолого-педагогічному, кібернетичному аспектах вирішення даної проблеми. Зупинимось коротко на деяких аспектах.

Філософсько-гносеологічний аспект знайшов своє відображення у декількох принципах організації творчої навчальної діяльності.

Насамперед, це **принцип відповідності**. Суть його полягає в тому, що творча навчальна діяльність має пізнавальний характер, а отже, на суб’єктивному рівні вона повністю або частково відображає творчий процес наукового пізнання. Відповідно процедура творчої навчальної діяльності має включати такі обов’язкові структурні елементи: **постановка проблеми; творчий акт її вирішення** за схемою: *здогадка – ідея – гіпотеза; підтвердження істинності гіпотези*.

Проектування творчої навчальної діяльності як пізнавального процесу має здійснюватись на основі діалектичного підходу, який полягає у розкритті його основних опозиційних сторін та визначенні механізмів їх гармонізації. Тут слід зважити на дві діалектичні протилежності пізнавального процесу, які знаходять своє відображення у творчій навчальній діяльності, і між якими існує тісний зв’язок і постійна взаємодія: це **наслідування і творчість**. Репродуктивна і творча активність в структурі творчої навчальної діяльності є бінарною опозицією. Можливі два підходи до її гармонізації.

Перший – ґрунтується на механізмі взаємного доповнення на основі відносно паритетної взаємодії і взаємопереходу одного виду активності в інший.

Другий підхід – це механізм продуктивного доміантного перетворення, суть якого полягає в тому, що одна сторона опозиції є основою для розвитку іншої. Якщо врахувати те, що наслідування є одним із способів здійснення та існування творчості, а також, що в діяльності

людини наявний складний діалектичний перехід наслідування в творчість, то стає очевидним, що пріоритет слід віддати другому підходу.

Отже, організація творчого навчання має базуватися на гармонійному поєднанні репродуктивної і творчої активності на основі **принципу продуктивного доміантного перетворення** репродуктивної активності в творчу.

І, власне, **методологічний аспект** проблеми. Тут, насамперед, треба визначити **принцип проблемності** як один із основоположних в організації творчої навчальної діяльності. Це означає, що проектування творчого навчального пошуку можливе переважно в контексті проблемного навчання. Вважається, що постановка проблеми є відправною точкою творчої навчальної діяльності. Не вдаючись до розкриття суті навчальної проблеми, слід зауважити, що вона є лише необхідною умовою ініціювання творчої пізнавальної діяльності. Насамперед, слід зважати на ті *психолого-функціональні механізми*, за допомогою яких вирішується проблема.

Суттєвою детермінантою навчальної діяльності є метод навчання. Тому організація творчої діяльності учнів вимагає застосування адекватних методів. Це насамперед проблемний виклад матеріалу, частково-пошуковий та дослідницький методи.

Організацію творчої навчальної діяльності слід розглядати як цілісну педагогічну систему, що являє собою упорядковану сукупність взаємозв'язаних, взаємозалежних елементів. Нагадаємо, що педагогічній системі притаманні такі особливості: усі її частини підпорядковані загальній меті, що характеризує її цілісність; взаємодія і взаємопроникнення елементів проявляється як об'єктивна необхідність, що виключає відрив будь якого елемента від системи; зміна одного з параметрів системи впливає на функціонування усієї системи; функціонування системи потребує наукового підходу до розробки кожного елемента з врахуванням їхніх взаємозв'язків [7].

Виходячи з вищесказаного, ми розглядаємо організацію творчої пізнавальної діяльності на концептуальному рівні як систему, що складається з таких підсистем: ієрархічної системи дидактичних цілей, системи засобів проблемно-змістового забезпечення, системи засобів керування творчою навчальною діяльністю, системи контролю, системи досягнутих результатів, система дидактичних вимог. Останні є конкретизацію загальних дидактичних принципів. Серед дидактичних вимог слід виділити такі:

- Індивідуалізація творчого навчання на основі диференційованого підходу.
- Організація творчої діяльності учнів в "зоні" найближчого розвитку творчих здібностей.
- "Нежорстка" детермінація творчої навчальної діяльності.
- Формування пізнавальних мотивів шляхом дотримання необхідного рівня проблемності творчих навчальних завдань.
- Єдність цілей і тісний взаємозв'язок урочної і позаурочної творчої навчальної діяльності.
- Поетапне і свідоме формування творчих здібностей.
- Перспективність і наступність в творчій навчальній діяльності.

Для аналізу і проектування творчої навчальної діяльності необхідно поєднати два підходи, а саме: аналіз по одиницях і аналіз через структуру, тобто по елементам.

Аналіз по одиницях передбачає виділення найпростіших форм складних систем, їх клітин, які зберігають у собі властивості притаманні цілому. Різні дослідники в якості одиниці аналізу творчої пізнавальної діяльності вибирають різні об'єкти. Це і окрема дія, і педагогічне протиріччя, і пізнавальна активність, і навчальна задача. На наш погляд, саме творча навчальна задача є одиницею ("клітиною") творчої навчальної діяльності.

Щодо системно-структурного аналізу, то більшість дослідників підходять до вивчення навчальної діяльності, розглядаючи її як інтегративну сукупність компонентів, що являє собою цілісну систему, допускаючи при цьому різні способи її декомпозиції. Наприклад, при одному способі розчленування навчальної діяльності виділяються такі її структурні моменти: змістовий, операційний і мотиваційний. Така декомпозиція відображає суттєві взаємозв'язки між знаннями, діями і мотивами. У другому способі розчленування навчальної діяльності виділяють цілі, продукти, засоби і задачі. Варіативність у визначенні структури навчальної діяльності можна пояснити різними підходами авторів до розуміння сутності структурно

аналізу, формою організації діяльності (індивідуальна, колективна), а також іншими суб'єктивними причинами.

Результатом проведеного нами структурного аналізу творчої навчальної діяльності стала ідеальна модель, яка включає такі структурні елементи: **суб'єкт** (учень), **предмет**, **продукт**, **засоби**, **процедура** та **умови** діяльності [3].

Постає питання: які з вищезазначених структурних елементів творчої навчальної діяльності містять ті ознаки (назвемо їх креативними), які є специфічними саме для неї і дозволяють відрізнити творчу діяльність від інших видів навчальної діяльності? Для цього слід розглянути **психолого-педагогічний аспект** проблеми, який вимагає аналізу поняття “навчальна творча діяльність” з точки зору співвідношення творчості і діяльності як двох видів людської активності.

Справа в тім, що в психолого-педагогічній літературі не існує однозначності у поглядах на сутність категорії творчості. Наприклад, сучасний російський психолог В.М.Дружинін в своїй монографії, присвяченій питанням психодіагностики загальних здібностей, приходять до висновку, що “простіше було б постулювати деякі положення і дати визначення основним поняттям, ніж розглядати погляди різних авторів на творчість” [5,138]. Він зазначає, що “ніяка психологічна проблема не є настільки значущою для психологів”, ніж проблема творчості. При цьому сам автор вважає творчість і діяльність принципово протилежними формами людської активності. В основі такої диференціації лежать насамперед психологічні особливості. Діяльність розглядається як цілеспрямований вид людської активності, як прояв адаптивної поведінки, результатом якої є передбачуваний, запланований продукт. Основною ознакою діяльності як прояву активності є потенціальна відповідність між її ціллю і результатом [10]. Продукт діяльності не характеризується новизною, так як є передбачуваним, запроектованим в уяві суб'єкта, який здійснює цю діяльність. Психологічними ж особливостями творчості є спонтанність, раптовість, незалежність від зовнішніх причин.

Діяльність є наслідком зовнішніх або внутрішніх раціональних причин. Вона раціональна і свідомо регульована, тоді як творчість нецілеспрямована, ірраціональна і не піддається (в момент творчого акта) регуляції з боку свідомості. З точки зору співвідношення свідомості і підсвідомого, свідомість під час творчого акту пасивна і лише сприймає творчий продукт, а підсвідоме (підсвідомий творчий суб'єкт) активно породжує творчий продукт і представляє його свідомості для аналізу. [5,152]. Звідси слідує, що *процесуальний аспект, пов'язаний з особливостями протікання процесу в цілісній психіці як системі, що породжує активність індивіда, має виступати основним критерієм творчості.*

Автор однією з найбільш цілісних психологічних концепцій творчості Я.О.Пономарьов не розділяє категорично творчість і діяльність як дві протилежності [10]. Він вважає, що творча активність на відміну від діяльності, може включатися у процес здійснення останньої і пов'язана з породженням побічного продукту, який є у підсумку творчим результатом. На його думку творчий акт може бути включеним в контекст інтелектуальної діяльності за схемою: на початковому етапі, під час постановки проблеми, активна свідомість, потім на етапі вирішення – активна підсвідомість, а аналіз і перевірку правильності розв'язку на третьому етапі виконує свідомість. Такий підхід узгоджує дві форми людської активності: творчість і діяльність, що дає можливість говорити про творчу діяльність як інтегративну категорію.

З вищесказаного слідує, що суть креативності, як психологічної якості особистості, зводиться до інтелектуальної активності і чутливості до побічних продуктів своєї діяльності. Творча людина володіє здатністю бачити побічні результати, які характеризуються новизною і є творчими, людина, яка не володіє такими якостями, бачить лише прямі продукти діяльності, які були наперед запланованими і не помічає новизни в результатах своїх дій.

Отже, ознаки, які визначають творчий характер навчальної діяльності слід шукати в таких структурних елементах як **процедура**, **продукт** та **засоби**.

Процедура творчої навчальної діяльності має являти собою творчий акт, психологічні особливості якого були частково розкриті вище. Основною категорією творчого акту є **інтуїтивна здогадка** у процесі вирішення проблеми. Інтуїтивна здогадка є необхідним елементом у розв'язуванні творчої задачі. Вона полягає в тому, що учень повинен зрозуміти,

побачити, які елементи знань йому потрібно використати. Такий вибір здійснюється у відповідності із закономірностями логічного мислення, але, як правило, механізм цього вибору не розгортається в усвідомленому логічному виді, а з'являється відразу як щось інтуїтивно очевидне. Тільки після цього учень, на основі тієї закономірності, яка відображена в інтуїтивній здогадці, приступає до розв'язування. Інтуїтивна здогадка є першим і по своїй суті нерациональним етапом у вирішенні проблеми, її результати вимагають логічного обґрунтування, аналізу і співставлення з відомими фактами, законами на предмет відповідності. Тому наступним кроком вирішення проблеми є логічне оформлення здогадки в ідею. Оформлення здогадки в ідею – це, насамперед, процес її вербалізації, її логічне обґрунтування. Це вимагає від учня застосування логічних прийомів з опорою на актуалізацію знань про предмет дослідження. Логічно обґрунтована ідея лягає в основу гіпотези, яка в свою чергу вимагає експериментальної перевірки. Це насамперед стосується експериментальних творчих задач.

Продукт творчої навчальної діяльності має відзначатись суб'єктивною новизною і бути результатом відкриття. Новизна продукту навчальної діяльності є лише однією з ознак її креативності. Адже навчальна діяльність характеризується тим, що вона свідомо спрямована на здобуття нових знань, умінь, навичок. Наприклад, учень самостійно опрацьовує зміст підручника з метою засвоєння нових знань. В цьому випадку продукт навчальної діяльності за змістом є новим для учня, проте він не є творчим. Подібна ситуація спостерігається під час розв'язування фізичної задачі, алгоритм розв'язку якої наперед відомий учню.

Інша справа – коли задача є творчою. Творчою вважається задача, коли діяльність спрямована на її розв'язання, не детермінується або неповністю (неоднозначно) детермінується певним приписом, тобто коли учню невідомий алгоритм розв'язування і необхідно здійснити пошук [8]. Нерідко під час розв'язування такої задачі творчим є побічний продукт, саме він характеризується новизною і узагальненістю.

Методологія організації творчого навчального пошуку, базується на поєднанні теоретичного і емпіричного в діяльності вчителя, а саме: **моделювання творчої навчальної діяльності і реалізації моделі на практиці** із забезпеченням функцій контролю і корекції. Засобом моделювання виступає **системно-структурний аналіз**. Організація творчої пізнавальної діяльності учнів з фізики як педагогічна проблема має задачну структуру. Однією з первинних задач є проектування діяльності. Проектування, як відомо, – це створення образу (моделі) майбутнього, передбачуваного явища. Згідно нашої концепції проектування творчої навчальної діяльності включає наступні етапи:

- визначення системи дидактичних цілей діяльності;
- моделювання суб'єкта творчої навчальної діяльності;
- моделювання процедури діяльності;
- розробка адекватних засобів проблемно-змістового забезпечення (творчих задач);
- розробка нормативних моделей розв'язку творчих задач;
- моделювання умов виконання діяльності;
- розробка адекватних засобів навчаючого впливу;
- розробка засобів контролю і забезпечення зворотного зв'язку.

Ми розглядаємо проектування творчої навчальної діяльності як багаторівневий процес, виділяючи при цьому, як мінімум, три рівні: **концептуальний, технологічний** та рівень **педагогічної реалізації**.

На *концептуальному рівні* розробляється ідеальна модель творчої навчальної діяльності як система. Описуються її компоненти і взаємозв'язки між ними. Визначаються дидактичні принципи організації діяльності та психологічні механізми її здійснення, а також аналізуються методологічні і кібернетичні аспекти.

На *технологічному рівні* визначаються засоби, методи і прийоми реалізації діяльності. Конкретизуються вищеназвані компоненти діяльності: модель суб'єкта, процедура, умови та ін.

Рівень педагогічної реалізації передбачає розробку проекту на рівні сценарію. Останній конкретно описує дії суб'єктів на кожному її етапі.

Проект, виконаний на найвищому рівні узагальнення (концептуальному рівні), є орієнтувальною основою для проектування на нижчому (технологічному) рівні, а проект

технологічного рівня слугує орієнтувальною основою для розробки конкретного сценарію діяльності.

Результатом проектування творчої навчальної діяльності на технологічному рівні є своєрідний дидактичний модуль. Це сукупність взаємопов'язаних компонентів, в яких відображені результати розв'язку перерахованих вище дидактичних задач. Евристичний модуль творчої діяльності – це проект з усіма його специфічними особливостями:

- Він описує (моделює) ще неіснуючий об'єкт. В даному випадку процес творчої навчальної діяльності.
- Він може бути реалізований (в принципі) в умовах класно-урочного навчання.
- Проект є нормативним документом. Окремі його компоненти регламентують навчаючу діяльність вчителя і пізнавальну діяльність учня на рівні взаємодії.
- ЕМТД – це продукт творчої діяльності вчителя на першому етапі організації творчої навчальної діяльності. Другим її етапом є практична реалізація проекту.

У морфологічному аспекті ЕМТД є сукупністю взаємопов'язаних компонентів: модель суб'єкта діяльності, цілі діяльності, проблемно-змістове забезпечення, процедура діяльності, нормативна модель виконання творчого завдання, блок керування, засоби контролю і зворотного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручник для педагогів. – Видання перше. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
2. Галатюк Ю.М. Теоретичні основи концепції модульного проектування творчої навчальної діяльності з фізики //Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка. Вип. 3. Серія: педагогічні науки: Збірник.– Чернігів: ЧДПУ, 2000.– №3.–С.24-31.
3. Галатюк Ю.М. Організація творчого навчання в сучасній школі: системно-структурний підхід //Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського гуманітарного університету. Випуск 12. Частина 2. – Рівне, РДГУ, 2000 р. – С.122-128.
4. Закота Л.А., О.І.Ляшенко. Проблемне навчання фізики: Посібник для вчителів. – К.: Рад. школа, 1985. – 96 с.
5. Дружинин В.Н. Психодиагностика общих способностей. – М.: Издательский центр “Академия”, 1996. – 224с.
6. Галатюк Ю.М., Самойленко П.И., Сегеев А.В. Моделирование процесса решения творческих учебных задач по физике //Специалист. – 2001. – № 2. – С. 31-33.
7. Корольов Ф.Ф. Системный подход и возможности его применения в педагогических исследованиях //Сов. педагогика. – 1970. – №9. – С. 112).
8. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
9. Сергеев А.В. Наблюдения учащихся при изучении физики на второй ступени обучения: Пособие для учителя. – К.: Рад. школа, 1988. – 176 с.
10. Пономарев Я.А. Психология творения. – Воронеж: Из-во НТО “МОДЭК”, 1999. – 480 с.
11. Разумовский В.Г. Развитие творческих способностей учащихся в процессе обучения физике. Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1975. – 272 с.
12. Разумовский В.Г. Методы научного познания и качество обучения //Учебная физика. – 2000. – №1. – 70-75.

Одержано редакцією 21.02.2002 р.

УДК 372.851

О.В. КРАЙЧУК

ПРО РОЗВИТОК ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

Розбудова системи національної освіти в Україні на принципах Державної національної програми “Освіта ХХІ століття” вимагає від психолого-педагогічної та методичної науки створення моделей навчання, які задовольняли б сучасні вимоги до рівня підготовленості молодого покоління, обґрунтування новітніх технологій, здатних забезпечити задоволення

ЗМІСТ

Голобородько О.А. Особистісно зорієнтована парадигма та її роль в оновленні морально-виховного процесу	3
Шутяк В.Г. Метод проектів та його використання на уроках трудового навчання в початкових класах	8
Коренева І.М. Система розвитку спостережливості молодших школярів у процесі вивчення природничого матеріалу	12
Єпик О.В. Рушійні сили та закономірності формування моральних цінностей.....	15
Галатюк Ю.М. Методологічні аспекти організації творчої навчальної діяльності з фізики	20
Крайчук О.В. Про розвиток змісту шкільної математичної освіти	25
Панасюк В.Ю. Деякі гігієнічні аспекти організації уроків інформатики з використанням комп'ютера.....	29
Середюк Л.А. Збагачення навчальної та позанавчальної діяльності старшокласників елементами творчості	35
Жигір В.І. Модель змісту підготовки вчителя обслуговуючої праці.....	39
Ігнатенко Г.В., Матющенко Н.Ю. Особливості включення ліворуких дітей до практичної діяльності у процесі трудового навчання.....	44
Перебудова В.І. Залучення учнів 5-7 класів на уроках з обробки тканин до технологічної діяльності	47
Воїтелева Г.О., Ємельяненко Л.І. Вивчення українських національних традицій та ремесел засобами трудового навчання.....	53
Денисюк Н.В. Екологічне виховання учнів на уроках обслуговуючої праці.....	58
Кирильчук Ю. В. Зміст активних методів навчання при вивченні предмету “Основи безпеки життєдіяльності”	61
Павелків О.М. Формування в учнів інтересу до професій сфери економіки та підприємництва	65
Мельник О.В. Диференціація змісту профконсультаційної роботи з школярами в процесі профільного трудового навчання.....	70
Кротова Т.Ф. Педагогічні умови ефективного застосування особистісно-орієнтованого підходу у становленні і розвитку інтересу до музичного виконавства у старшокласників.....	74
Сверлюк Я.В. Міжособистісні умови керування дитячим музичним аматорським колективом.....	80
Янцур М.С. Роль і зміст курсу “Психофізіологічні основи трудової підготовки школярів” у підготовці вчителя трудового навчання.....	83
Курок В.П., Ігнатенко С.В. Деякі аспекти вирішення проблеми спеціальної технічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання	87
Столінськи З. Підготовка вчителів з техніки до реалізації загальнотехнічного змісту навчання в реформованій системі освіти в Польщі	91
Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Актуальність самостійної роботи студентів при вивченні інженерної графіки	94
Суховайненко О.М. Розвиток пізнавальної діяльності майбутніх учителів трудового навчання в процесі вивчення технічних дисциплін	99
Матвієнко О.В. Педагогічні аспекти розробки моделі підготовки менеджера інформаційної діяльності.....	102
Петронговський Р.Р. Формування патріотизму шкільного юнацтва засобами мистецтва.....	106
Димченко С.С. Педагогічні особливості формування майбутньої професійної діяльності М.Леонтовича	110
Романчук В. П. Організаційні аспекти профорієнтаційної роботи із старшокласниками.....	116
Столярчук Б.Й., Терлецький М.М. Темброво-динамічні особливості розвитку сучасної духової музики.....	120
Филипчук М.С. Мета і зміст навчально-виховної та творчої роботи в аматорському естрадному музичному колективі.....	128
Орлов В.Ф. Саморозвиток професійної культури вчителя мистецьких дисциплін.....	131
Відомості про авторів	137

Наукове видання**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання
в закладах освіти****Збірник наукових праць****Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету****Випуск 20**

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н. Б.
Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 09.01.2002 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 17,32. Обл. вид. арк. 17,93. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету. Випуск 20. — Рівне: РДГУ, 2002. — 140 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 2.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки,
дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в
закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів,
учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20